

VO-Raad

Wat heb je nou aan informatie zonder motivatie?

Een onderzoek onder leerlingen over de overgang en aansluiting
van het vmbo tl naar de havo en het MBO
en de rol van LOB in dit proces.

- Onderzoeksbureau SARV International, i.s.m. Keesie -

Management Summary

Dit landelijke onderzoek is in het najaar van 2009 uitgevoerd op tien scholen in het havo en mbo onderwijs, onder leerlingen die dit jaar zijn ingestroomd vanuit het vmbo-tl naar de havo en het mbo. Hieruit is gebleken dat de aansluiting tussen het vmbo en de havo, en het vmbo en het mbo duidelijk in ontwikkeling is. Er worden enerzijds goede initiatieven ontplooid, maar anderzijds worden deze lang niet altijd door de leerlingen herkend, gewaardeerd en gebruikt. De uitdaging is dan ook om deze initiatieven te koppelen aan de individuele motivatie van de leerlingen. Dat vergroot de kans op succes. De rol van de leraar, mentor, decaan en begeleider geeft hierbij de doorslag.

Zonder motivatie geen informatie!

Leerlingen zijn er vooraf niet zeker van of ze de juiste keuze hebben gemaakt.

De percepties lopen uiteen:

- *'Nu ik er eenmaal zit begint het mij wel aan te spreken.'*
- *'Ik merk nu al dat het eigenlijk niks voor mij is.'*
- *'Of het echt iets voor mij is, dat weet je pas achteraf als je klaar bent.'*
- *'Dit wilde ik altijd al gaan doen, dus daarom zit ik hier.'*

De aansluiting kan verbeterd worden door het kennisniveau in vraag en aanbod tussen vmbo-tl en havo en mbo beter op elkaar te laten aansluiten. Als het aan de leerlingen ligt krijgen ze reeds op het vmbo-tl meer kennis-inhoudelijke uitdaging, net als overigens op het mbo als ze daar eenmaal zijn ingestroomd. Het beroepsonderwijs lijdt zowel op het vmbo-tl als op veel mbo opleidingen aan onderschatting van de mogelijkheden van leerlingen qua kennis-inhoudelijke uitdaging. De aansluiting tussen vmbo-tl en havo betekent juist wel een opwaardering van de veronderstelde intellectuele capaciteiten. Op de havo moet je echt je best doen om het onderwijs inhoudelijk te kunnen volgen.

De aansluiting van vmbo-tl naar havo en van vmbo-tl naar mbo is verschillend qua culturele overgang. De eerste aansluiting, van vmbo-tl naar havo, wordt gekenmerkt door een verminderde sfeer in combinatie met een grotere uitdaging qua discipline, hard werken en je best doen. De vanzelfsprekende gezellige onderlinge vriendencultuur op het vmbo-tl wordt vervangen door meer doelgericht en meer inhoudelijk presteren, met minder oog voor het groepsproces in de klas. Door dit inhoudelijk meer intensieve onderwijs bestaat het misverstand dat dit nauwelijks voor vmbo-tl leerlingen is weggelegd, waardoor er sprake is van een onbedoelde ontmoediging op het vmbo-tl om naar de havo te gaan.

De tweede aansluiting, van vmbo-tl naar mbo, wordt juist gekenmerkt door een overgang van 'samen' naar meer zelfstandig werken. Ook de belasting door de werkdruk verandert ineens. Van 'een beetje af en toe wat doen' op het vmbo-tl naar continu presteren en opdrachten maken op het mbo. Deze cultuurverschuiving veroorzaakt wel een proces van versnelde volwassenwording, die de leerlingen eigenlijk als heel prettig en welkom ervaren.

Al met al heeft de aansluiting van vmbo-tl naar havo en mbo zowel qua kennis-overgang als op het niveau van de culturele overgang, nog een aantal slagen te maken. De aansluiting vraagt in alle gevallen om nauwere samenwerking tussen de scholen, zodat leerlingen de overgang als meer natuurlijk en soepel gaan ervaren en hierdoor op de havo of op het mbo sowieso beter gaan presteren. Eén van de belangrijke instrumenten om de aansluiting op het niveau van de leerlingenperceptie te verbeteren, is de leerlingen reeds in vierde jaar van het vmbo-tl lessen te laten meelopen op de havo en het mbo, zodat zij zelf aan de lijve ondervinden hoe het is om op de havo dan wel op het mbo te zitten. Ook het aanbod van de lessen zelf in de vierde van het vmbo-tl mag inhoudelijk meer aansturen op de verwachtingen en de eisen van het vervolgonderwijs.

De overgangsfase van het vmbo-tl naar het vervolgonderwijs havo en mbo is nu in veel gevallen nog een keuze op hoop van zegen. De leerlingen kiezen meer door het uitsluiten van wat ze in ieder geval niet willen dan dat ze kiezen vanuit wat ze juist wel zouden willen en kunnen. Een duidelijke oriëntatie met krachtige begeleiding heeft in de perceptie van de leerlingen meestal niet plaatsgevonden. Dit ondanks de vele inspanningen en methodieken die worden gehanteerd om het proces van aansluiting tussen het ene en het andere onderwijsniveau te begeleiden.

Met stip op de eerste plaats om de aansluiting te verbeteren en de overgang te versoepelen staat de persoonlijke vertegenwoordiger van het vervolgonderwijs. De wijze waarop deze persoon, als decaan, leraar of voorlichter in staat is als rolmodel van de toekomstige havo dan wel het mbo te fungeren, is doorslaggevend voor de beeldvorming en het keuzeprocess van de leerling.

Inhoudsopgave:

	pg.
<i>Management Summary</i>	2
1. Inleiding	6
2. Conclusies & aanbevelingen	7
3. De overgang naar de havo: pas op de plaats en hard werken	15
3.1 Om naar de havo te gaan moet je echt heel erg je best doen!	15
3.2 Van vmbo naar de havo: Cultuurshock	16
3.3 Eenmaal op de havo: Saai en bikkelen	18
4. De overgang naar het mbo: één en al aanmoediging	20
4.1 Van vmbotl naar het mbo: wel aanmoediging, weinig bemoediging	20
4.2 De oriëntatie: instrumenten om grip te krijgen op wat je wilt	21
4.3 Van vmbo naar mbo: de toekomst gaat beginnen	22
4.4 Eenmaal op het mbo: Simpel, veel en zelfstandig	22
5. Wat is de rol van LOB: hoe moet je aan LOB sleutelen ter bevordering van de overgang?	26
5.1 Algemeen	26
5.2 Hoe verloopt de voorlichting?	26
5.3 Begeleiding door docenten, mentoren en decanen	27
5.4 Beroepskeuzetesten	28
5.5 Open Dagen	28
5.6 Praktijkervaringen: Snuffelstage, Maatschappelijke stages	29
5.7 Meeloopdagen	30
Slotevaluatie:	
Hoe verloopt het oriëntatieproces vanuit de leerlingen?	31

1. Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de VO-Raad heeft jongerenonderzoek- en adviesbureau SARV International een belevingsonderzoek uitgevoerd onder leerlingen die vanuit vmbotl zijn ingestroomd naar de havo en het mbo. Vanuit het perspectief “De leerling staat centraal in het onderwijs”, is onderzoek gedaan naar de belevingswereld van de leerlingen zelf. Wat betekent de overgang voor hen? Welke problemen en uitdagingen ervaren de leerlingen en hoe zou daarmee moeten worden omgegaan? Op welke manier kan het onderwijs de leerlingen beter voorbereiden op het vervolgonderwijs.

Met andere woorden, in deze rapportage staat dan ook de belevingswereld van de leerlingen centraal. Bij de verslaglegging is gekozen voor een stijl waarbij deze belevingswereld van de leerlingen zo authentiek mogelijk naar voren komt. De stijl reflecteert dan ook het ervaren van de leerlingen zelf, meer dan dat het deze van afstand beschrijft. De stem van de jongeren staat centraal, conform de onderzoeksvraag.

1.2 Onderzoeksvraag

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

*Hoe verloopt de aansluiting van het vmbotl naar de havo en het mbo?
Wat zijn de leerpunten om de loopbaanoriëntatiebegeleiding (LOB) op de scholen verbeteren ten behoeve van de aansluiting?*

1.3 Onderzoeksopzet

Het belevingsonderzoek is uitgevoerd in tien dagen op tien verschillende scholen, te weten:

- 5 focusgroepen met N= 5-8 ex-vmbo tl'ers havo 4
- 5 focusgroepen met N= 5-8 ex-vmbo tl'ers mbo 1

In totaal zijn er N = 62 leerlingen geïnterviewd, waarbij rekening is gehouden met landelijke spreiding. Totaal 10 focusgroepen à 90 minuten is 900 interviewminuten.

1.4 Methode van onderzoek

Het onderzoek werd gedaan door middel van in totaal 10 dynamische groepsdiscussies. Deze manier van onderzoek waarbij gebruik wordt gemaakt van kwalitatieve interviewtechnieken genereert een sensorisch proces van communicatie en geeft inzicht in zowel verbale als non-verbale factoren. De wetenschappelijke verantwoording berust niet op het feit dat het een steekproef is van tientallen jongeren, maar dat het een onderzoeksplatform is van duizenden verschillende soorten reacties, waarin een patroon zichtbaar wordt. Bij de analyse werd gebruik gemaakt van het driedimensionale SARV Cube model. Dit geeft inzicht in het onderscheid tussen de actionele, de rationale en de gevoelsmatige componenten in de belevingswereld van de leerlingen, ook wel bekend als de hoofd-hart-handen benadering. Bij deze 3-dimensionale benadering worden zowel de verbale als non-verbale reacties uit de gesprekken gemonitord:

- de verbale reacties geven vooral inzicht in de kennis van het hoofd.
- de reacties van het hart worden zichtbaar in lichaamshoudingen en de ademhaling.
- de actiedimensie vertoont zich in de fysieke reacties en bewegingen.

1.5 Onderzoeksteam

Het onderzoek werd uitgevoerd door Maarten Kleijne en Liliane van Lier, onderzoeksconsultants van SARV International, gespecialiseerd in jongerenonderzoek, -processen en -communicatie. Het project werd gedaan in samenwerking met Kees-Jan van Henten van bureau Keesie.

2. Conclusies & aanbevelingen

CONCLUSIE 1:

Als een leerling de havo of het mbo zelf meemaakt, proeft, ervaart kan hij het beste vaststellen of het één of het ander wel of niet voor hem geschikt is.

AANBEVELING 1:

Laat leerlingen het vervolgonderwijs zelf ervaren, niet alleen door ze bijvoorbeeld naar een Open Dag te sturen, maar ook door hen tijdens de vierde klas van het vmbo tl al in de klassen van de havo en het mbo mee te laten draaien.

CONCLUSIE 2:

Er wordt veel aandacht aan besteed aan oriëntatie in de vorm van snuffelstages, sectorwerkstukken of gesprekken met de decaan. Hierbij wordt uitgegaan van de veronderstelde informatiebehoefte van de leerling. Er is echter weinig ruimte voor de leerling om op zijn eigen manier manier, gevoelsmatig, te ontdekken hoe het voor hem is en zich met die informatie te verbinden. De leerling krijgt zodoende wel informatie over de vervolgopleiding, maar vormt zich geen duidelijk beeld hoe die vervolgopleiding voor hem of haar persoonlijk zou zijn.

AANBEVELING 2:

Ontwikkel een vraaggerichte aanpak, die erop gericht is de leerling vertrouwen te geven in zijn capaciteiten en toekomstmogelijkheden. Persoonlijke begeleiding tijdens het ervaren van die toekomstmogelijkheden geeft de doorslag.

CONCLUSIE 3:

De aansluiting qua kennis wordt bemoeilijkt doordat vereiste voorkennis vaak al in 3 vmbo is behandeld en inmiddels is weggeëbd, en niet meer in het jaar van de overgang is geactualiseerd. De enkelingen die van te voren proeflessen hebben meegelopen bij hun vervolgopleidingen zijn veel beter voorbereid en ervaren minder problemen met de aansluiting.

AANBEVELING 3:

Inhoudelijke voorbereiding op havo- en mbo-niveau reeds in het 4^e jaar van het vmbo gewenst. Dit kan worden gecombineerd met de behoefte om al in vmbo-4 lessen mee te lopen van de havo en het mbo. (zie aanbeveling 1)

CONCLUSIE 4:

Vaak ontbreekt de directe bemoediging op het vmbo-tl dat de leerlingen heel goed in staat zijn om de havo te kunnen halen. De havo is intellectueel uitdagend, je stijgt ver boven je vmbo niveau uit: de trots dat je ontdekt dat je eigenlijk altijd van havo niveau was. VMBO was te makkelijk.

AANBEVELING 4:

Leerlingen op het vmbo extra bemoedigen dat ze havo kunnen halen.

CONCLUSIE 5:

De meeste leerlingen percipiëren de moeilijkheidsgraad op het vmbo-tl ver onder hun niveau. Het vmbo bleek voor hen vaak te makkelijk en te vrij. Alles is al snel goed genoeg.

AANBEVELING 5:

Het mag best wat moeilijker en uitdagender op het vmbo-tl.

CONCLUSIE 6:

Veel leerlingen die van het vmbo-tl naar de havo gaan ervaren dat het niveau duidelijk hoger is, terwijl de schoolcultuur juist veel meer eenzijdig is.

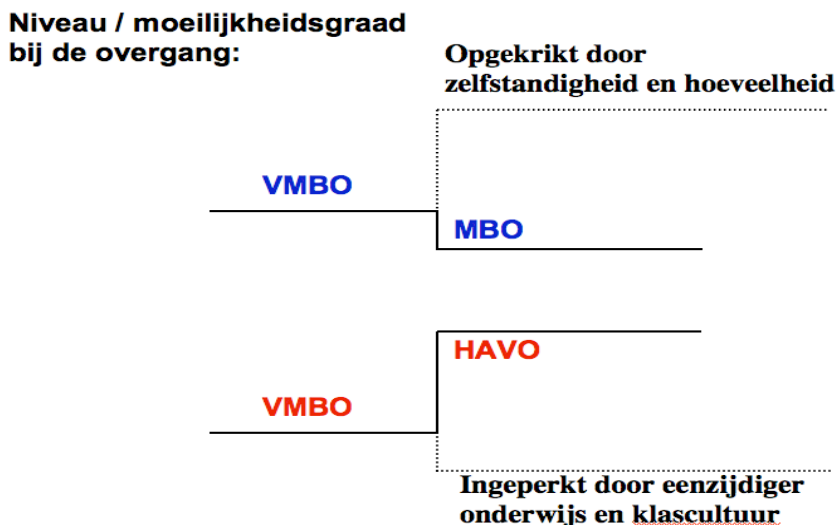
Veel leerlingen die juist van het vmbo-tl naar het mbo gaan ervaren dat het niveau juist niet moeilijker wordt, soms zelf lager is in het begin, maar weer gecompenseerd wordt door de hoeveelheid werk en de mate van zelfstandigheid.

AANBEVELING 6:

Het niveau van veel mbo opleidingen kan best wat hoger. De schoolcultuur in de havo-classes kan meer afwisseling in methodiek en diversiteit gebruiken.

Figuur bij conclusie 6:

Opmerkelijk is het niveauverschil tussen de havo en het mbo dat de leerlingen ervaren:

Bij de overgang van het vmbo naar het mbo neemt de moeilijkheidsgraad van het onderwijs af menen veel mbo leerlingen in het eerste jaar. Dit wordt echter deels gecompenseerd doordat de hoeveelheid werk wel enorm toeneemt, als ook de mate waarin de mbo leerlingen geacht worden zelfstandig te werken. Bij de overgang van het vmbo naar de havo neemt de moeilijkheidsgraad van het onderwijs juist toe, wat op zich meer uitdaging biedt. Maar doordat de leercultuur in de klas minder divers is, wordt de kwalitatieve beleving van dit onderwijs deels weer genivelleerd.

CONCLUSIE 7:

Loopbaanoriëntatie en –begeleiding verloopt met horten en stoten.

Samenwerking tussen de scholen wordt op dit terrein door de leerlingen alleen ervaren als er een persoon in de vorm van een leraar of voorlichter blijkt te bestaan, die de belichaming van de verbinding tussen beide is. Hij staat voor zijn vak, hij komt je op het VMBO opzoeken om je uit te nodigen voor het MBO en hij gaat voor je door het vuur. *[Zie kader leraar Anton, § 4.4]*

AANBEVELING 7:

Zoek deze leraren, voorlichters en decanen in de scholen, zowel in het VMBO als in het MBO en op de havo. Deze leraren zijn het visitekaartje, rolmodel en toekomstperspectief voor de leerlingen. Door hen te identificeren en te faciliteren voor deze rol wordt de overgang sterk versoepeld, versneld en veraangenaamd.

Kader 1: Verschil overgang naar havo en mbo

Havo:	Mbo:
<ul style="list-style-type: none">- Op de havo zit je nog steeds heel erg op school. Je zit een beetje in de wacht of je dit diploma ook zal halen.- Intellectueel is het een uitdaging. Als ex-vmbo'er stijgt je op de havo boven jezelf uit.- Gevoelsmatig blijf je een vmbo-er.- Havo is eenzijdig.	<ul style="list-style-type: none">- Als je net op het mbo aankomt heb je het gevoel dat de toekomst is begonnen. Het is een volwassen wereld.- Het niveau lijkt in het begin wel lager dan op het vmbo. Je voelt je inhoudelijk niet altijd serieus genomen. De hoeveelheid opdrachten vormt de uitdaging, niet het niveau.- Gevoelsmatig is het vmbo heel lang geleden.- Mbo is afwisselend.

Kader 2: Verschil LOB waar het goed, minder goed gaat.

Waar het goed gaat:	Waar het nog te wensen over laat:
<ul style="list-style-type: none">- De decaan liet me alles zien wat ik wilde weten.- Hij nam de tijd om te ontdekken wie ik ben en wat ik kan en wil.- We zijn met de hele klas naar allerlei Open Dagen geweest en daarna gingen we onze ervaringen met elkaar bespreken.	<ul style="list-style-type: none">- De leraren vroegen alleen of ik al een nieuwe school had.- De leraren zijn heel tof zolang je op het vmbo zit, maar wat je daarna gaat doen kan ze niet zoveel schelen.- De zeiden alleen dat we naar een Open Dag moesten gaan, ik had geen idee waar ik moest gaan kijken, alles is hetzelfde daar.

Kader 3: De leraar

Leraar op het VMBO: <ul style="list-style-type: none">- Gezellig, je vriend, is er echt voor je.- Kort en duidelijk uitleggen, rest les rommelen en oefenen.	Leraar op de havo: <ul style="list-style-type: none">- Afstandelijk, zakelijk, streng.- 50 minuten luisteren.
--	---

Kader 4: Aansluiting

De aansluiting vindt plaats op drie dimensies: <ol style="list-style-type: none">1. Kennisniveau2. Hoeveelheid werk3. Competenties, bv: Op MBO : zelfstandigheid Op HAVO : intellectueel	Kenmerken van de aansluiting: <p>Er is geen gouden regel. Ieder vak is anders. Iedere leerling is anders. Soms is herhaling juist fijn om erin te komen. Soms is herhaling irritant omdat je juist wat nieuws wil leren.</p>
--	---

Het leven op het vmbo-tl:

De leerlingen ervaren de tijd op het vmbo-tl met elkaar en met de leraren als een bijzonder gezellige en sociale tijd. De omgangscultuur is vaak gemoedelijk, veel leraren zijn vol aandacht en bieden bescherming en beschutting. De leerlingen maken met elkaar een zeer sociale en leerzame periode door, behalve dat dit niet wordt veroorzaakt door het inhoudelijke aanbod van onderwijs zelf. Het vmbo-tl is meer een sociale academie voor mensen die eigenlijk prima kunnen leren, maar die op het moment dat de cito toets moest worden gemaakt even niet alert waren, dan wel mensen die bij de schoolkeuze gewoon geen zin hadden om te leren. Veel leerlingen ervaren dat ze gezien hun mogelijkheden ten onrechte op het vmbo-tl terecht zijn gekomen. Hierdoor is juist in de hand gewerkt dat ze absoluut niet hun best hebben moeten doen, want ook al doe je niets, dan haal je het toch nog steeds makkelijk allemaal, zo vertellen de leerlingen. De leraren zijn vooral aardig en begeleidend, maar helemaal niet streng. De meeste leerlingen zitten redelijk tot ruim onder hun niveau op het vmbo-tl. Bijna alle respondenten waren van mening dat ze, terugkijkend naar de afgelopen jaren, ook wel direct naar de havo hadden kunnen gaan. Echter de gezellige jaren op het vmbo-tl hadden ze ook voor geen goud willen missen, want ze zijn er allemaal van overtuigd dat je op het vmbo veel meer levenservaring opdoet dan op de havo, qua sociale vaardigheden, levenslessen en communicatie. In de loop van het examenjaar vraag je jezelf als vmbo-tl leerling bij vlagen wel eens af wat je misschien na het vmbo zou kunnen gaan doen, maar overwegend leef je bij de dag. Voor zover de vmbo-tl'ers zich inspinnen voor school beperkt zich dit in het tweede deel van de 4^e klas vmbo tot het oefenen van examens. Het grootste deel van de leerlingen heeft niet of nauwelijks ervaren dat ze goed en gedegen zijn voorbereid voor het maken van de juiste keuze voor het vervolgonderwijs. Als vmbo-tl'er je vmbo diploma halen is eigenlijk geen kunst en je gaat dan ook niet speciaal uit je dak als je het hebt gehaald, want dat wist je eigenlijk al wel. Toch geeft het wel een bepaalde basiszekerheid dat je in ieder geval iets hebt om op terug te vallen.

3. De overgang naar de havo: pas op de plaats en hard werken

3.1 De overgang: om naar de havo te gaan moet je echt heel erg je best doen!

Van de leerlingen die nu op de havo zitten zijn er opvallend veel die zich in plaats van aangemoedigd, juist ontmoedigd hebben gevoeld om naar de havo te gaan. Uitspraken als *'Je haalt het toch niet'* en *'De havo is niets voor jou'* zijn meerdere malen gehoord. Het feit dat deze leerlingen nu toch op de havo zitten is eerder te danken aan bemoedigingen van vrienden en ouders dan aan de vorige vmbo school.

Er wordt ook duidelijk verschillend beleid gevoerd door de scholen over wanneer een leerling wel of niet geschikt is om op de havo te kunnen komen. Er zijn grote verschillen 'aan de poort'. De ene school beperkt zich tot het aannemen van 5 vmbo-tl'ers die alle 5 een grote kans van slagen hebben en de andere school neemt 20 leerlingen aan, waarvan mogelijk maar de helft slaagt. De leerlingen zijn zich erg bewust van de redenen voor een school om hen wel of niet aan te nemen:

'Wij zijn duur voor hen als we niet slagen.'

'Ze zien ons liever komen dan gaan.'

'Ja, daarom duwen ze ons allemaal naar het MBO.'

'Ze maken je echt bang voor de havo, terwijl iedereen het recht heeft op een kans op de havo.'

'Zelfs mensen met een goede cijferlijst worden soms gewoon niet aangenomen.'

De havo is een intellectuele uitdaging voor vmbo-tl'ers die in zichzelf geloven. Op de havo zitten twee categorieën leerlingen: zij die het ècht willen voor later, en leerlingen die nog ècht niet weten wat ze willen. Leerlingen zouden veel sterker kunnen worden bemoedigd en aangemoedigd dat ze havo kunnen halen. Dit is meer een gevoelsmatig aspect dan rationeel, want de leerlingen weten heel goed dat het vmbo-tl diploma hen nog nergens brengt in de maatschappij.

Maar als je als vmbo-tl'er je havo diploma zou halen, dan is dat wel een euforische gedachte, omdat het havo diploma wel een aanzienlijke trap hoger is en een bewijs van je kunnen ten opzichte van het vmbo-tl. Positieve aandacht en bemoediging op het vmbo doordat de leraar je het vertrouwen geeft dat je wel de havo kunt halen, geven de doorslag bij een positieve keuze voor de havo. De leraar die wel gelooft in het vermogen van zijn leerling om de havo te kunnen halen versterkt in hoge mate de motivatie van de leerling om zijn schouders eronder te zetten en er voor te gaan. Een andere motivatie voor leerlingen om naar de havo te gaan is het slechte imago van het mbo dat verschillende leerlingen hebben:

'Op het mbo is het echt een zootje, daar wil ik voor geen goud naar toe.'

'Mbo klinkt heel laag, zo middelmatig, daar zou ik niet willen zijn.'

Op de havo wordt de verwachting en perceptie vooraf, namelijk dat er op de havo meer huiswerk is en hardere consequenties en strengere eisen zijn, bewaarheid.

'Hoe hoger je komt, des te zelfstandiger je nou eenmaal moet zijn.'

Maar ook:

'Wat en hoeveel je leert is afhankelijk van je leraar.'

3.2 Van vmbo naar havo: Cultuurshock

Op het vmbo-tl ben je gewend om helemaal niets te doen en het toch altijd te halen. Soms moet je je even inspannen om wat toetsen in te halen, maar met wat moeite en een lach naar de leraar is het zo weer voor elkaar. Als je echter na de zomer op de havo aankomt, dan krijg je een soort cultuurshock. Met name diegenen die de havo gaan doen op dezelfde school en die ook nog soms dezelfde leraren hebben gehouden staan versteld over het verschil in schoolcultuur. De leraren, op het vmbo vaak heel persoonlijk, dichtbij en 'als een vriend', zijn op de havo opeens strenge leraren die strak lesgeven en afstand houden. Daar komt bij dat de wijze van les krijgen ook sterk verandert. Op het vmbo is het gezellig, en met een beetje goede leraar let je wel even 10 minuten op en snap je waar de les over gaat, daarna ga je zelf een beetje aan de slag (en een beetje klooiën natuurlijk), maar op de havo is dat allemaal niet meer mogelijk.

De leraar geeft gewoon een heel uur les! Dat betekent dat je gewoon 50 minuten moet zitten luisteren en als je een blokuur hebt 100 minuten. Inhoudelijk is het ook moeilijker dus je moet wel opletten. En als je pech hebt tref je ook nog 's een leraar die niet anders doet dan uit het boek voorlezen.

'Leraren op het vmbo geven veel beter les, want ze hebben veel meer respect voor wie je bent.'

'Van vmbo naar havo betekent 'Van leerling naar nummer.'

Qua cultuur in de les is het ook even serieus aanpassen, want opeens zit je bij veel jongere leerlingen in de klas:

'Opeens zit je bij die kleuters.'

'Ze zijn echt nerderig, saaier en braver dan wij.'

'Ze hebben echt iets met school.'

'Ze zien ons als 'dom', omdat we van het vmbo komen.'

'Ze vinden ons wel cool geloof ik..'

Wat betreft sommige aspecten voelen de ex vmbo-ers dat ze niet alleen ouder zijn, maar ook voor lopen op hun nieuwe klasgenoten, bijvoorbeeld aan welke regels je je moet houden en hoe je examen moet doen.

Als vmbo-tl'er ga je natuurlijk niet meer echt vrienden worden met deze jongere klasgenoten, maar na enige tijd kun je wel prima met elkaar omgaan. De vriendschap is hier ook minder belangrijk, want de hoofdreden dat je op school zit is nu weldegelijk het halen van je diploma en niet meer zoals de afgelopen vier jaar de gezelligheid. Je echte vrienden zijn toch nog steeds de andere vmbo-tl'ers. Die zitten nu vaak verspreid over de havo klassen, of zijn merendeels naar andere scholen zijn gegaan, deels havo en merendeels het mbo. Dit brengt met zich mee dat de gezelligheidsbeleving drastisch is afgenomen op de havo. School is niet meer de place to be, zoals op het vmbo en om dit te compenseren blijven deze -intussen havo-leerlingen zich toch nog steeds vmbo-tl leerling voelen. Pas wanneer ze het havo diploma zullen hebben gehaald en dus de havo verlaten, pas dan zullen ze zich 'havo' voelen.

3.3 Eenmaal op de havo: Saai en bikkelen, maar wel meer niveau.

Op de scholen waar het goed gaat wordt op tijd de juiste bijles gegeven en vinden er tussentijdse gesprekken plaats met de ex-vmbo leerlingen om te monitoren of ze goed aansluiten en meekomen. Waar het minder goed gaat weet de leraar soms niet eens dat een leerling van het vmbo komt, wat een zeer vervreemdend effect heeft voor de leerling. Op één van de bezochte havo scholen werd meerdere malen bijles beloofd, maar het vond uiteindelijk nooit plaats. De onverschilligheid wordt er door aangewakkerd en het voornemen om de havo voor de kerst te verlaten idem dito. Het hangt dan echt af van de vastberadenheid van de leerling zelf of hij of zij zich er door heen bijt. Op een andere havo merkten de leerlingen op dat een aantal leraren van vorig jaar juist wel nog steeds beschikbaar en aanspreekbaar zijn als je nu ergens hulp bij nodig hebt. Dit is echter eerder uitzondering dan regel en vanzelfsprekend zeer persoonsafhankelijk.

Een van de belangrijke voorwaarden om te slagen op de havo is het vermogen om een planning te kunnen maken. Zonder planning verlies je het overzicht van wat je moet doen en dan raak je echt in de problemen, want het is veel teveel om achter te raken. Begeleiding om dit maken van een planning te leren varieert ook sterk van school tot school. Bij de ene school moet je het zelf uitzoeken, bij de ander wordt je aan het begin begeleid in het plannen van de leerstof.

‘Havo is strakker georganiseerd’

‘Havo is puur theorie.’

‘Mentor is minder betrokken bij hoe het met jou gaat.’

‘Achteraf gezien had ik ook vanaf de eerste klas de havo kunnen doen.’

‘Bij ons hebben we vanaf dag 1 leren plannen.’

Een andere nieuwe ervaring op de havo is het veranderende taalgebruik. De leerlingen die al op de havo zaten kennen andere woorden en ook de leraren gebruiken andere taal. Dit wordt door de vmbo leerlingen eerder ervaren als ‘moeilijk doen terwijl het ook makkelijk kan’.

‘Als je de leraar herhaalt om te weten of je het begrepen hebt, dan gaat hij gaat het expres anders en met moeilijke woorden zeggen, en dan is het net of jij het niet begrepen hebt, maar hij doet gewoon onnodig moeilijk.’

Ook is het eentoniger en zwaarder:

‘Vroeger hadden we 3 uur per week huiswerk, en nu wel 3 uur per dag!’

In het begin is er ook sprake van veel herhaling, soms teveel herhaling:

‘Economie is zo saai.... Het is echt een uitdaging om daar niet in slaap te vallen.’

Maar op de havo school waar de leerlingen juist tot bloei kwamen was sprake van goede begeleiding, bijles waar nodig, een duidelijk aanspreekpunt, strakke organisatie, basisvoorwaarden voor goed onderwijs. Deze leerlingen uitten zich als volgt:

‘Vorig jaar waren we lui, en een beetje verslaafd geraakt aan lui zijn.’

‘Nu leren we echt wel iets.’

‘Ik ga dit zeker halen.’

Afgezien van het gegeven dat veel leerlingen het vmbo als ‘veel gezelliger’ en daardoor ‘beter’ ervaren, is het omgekeerde soms ook het geval:

‘Hier op de havo krijgen we echt veel beter onderwijs.’

‘We doen alles, herhalen, oefenen en we krijgen hulp waar nodig.’

Kader 5:

vmbo-tl scholier:	havo scholier:
Samen met mijn vrienden.	Havo is wel beter voor je.
Gezelligheid: cijfer 9 à 10.	Gezelligheid: cijfer 7.
Les en leren: cijfer 4.	Les en leren: cijfer 7 à 8.

4. De overgang naar het mbo: het lijkt wel alsof het mbo de enige optie is.

4.1 Van vmbo-tl naar het mbo: wel aanmoediging, weinig bemoediging

Als je op het vmbo zit, zo vertellen vrijwel alle leerlingen, wordt er eigenlijk maar één hoofdadvis gegeven: ga toch vooral naar het mbo en ga toch vooral naar het ROC. Zoals beschreven in het vorige hoofdstuk is de optie om naar de havo te gaan alleen weggelegd voor klein aantal vmbo'ers. Vanaf het vmbo-tl naar het mbo gaan is eerder meestromen met de massa die daar zijn heil gaat zoeken, dan dat het een hele bewuste keuze is. Het maken van een bewuste keuze wordt ook bemoeilijkt door het doolhof aan opleidingen waaruit gekozen kan worden. Als je dan niet goed weet wat je wil of kan, ben je echt afhankelijk van de juiste begeleiding om je door dit proces heen te navigeren. Helaas wordt deze begeleiding vanuit de vmbo-tl scholen nog vaak ervaren als 'niet echt geïnteresseerd' in hoe het werkelijk met je verder gaat na het vmbo-tl, tot en met dat veel leraren er hoofdzakelijk op uit zijn dat je op een willekeurige mbo ingeschreven wordt en dus geparkeerd bent. Op sommige vmbo scholen wordt het keuzeprocess juist al in de jaren voor het examenjaar geactiveerd, om zo de juiste richting, op het vmbo te kunnen bepalen. Dan worden er sectorwerkstukken geproduceerd door de leerlingen, waarbij kennis gemaakt wordt met de verschillende branches. Dat is erg leerzaam. De praktijkervaring, het zelf doen, zelf opzoeken, interviewen en presenteren veroorzaken een blijvende relatie met het vak, met de sector. Dit geldt ook als een leerling een sectorwerkstuk moet doen in een sector waar hij geen affiniteit mee heeft noch voorkeur voor heeft. Juist ook hier geeft de praktijkervaring de doorslag. Leerlingen die dergelijke leerprocessen niet hebben meegemaakt hebben ook nauwelijks beeldvorming omtrent opleidingsmogelijkheden na het vmbo-tl.

Maar vaak genoeg blijft de begeleiding van de toekomstoriëntatie ook weer beperkt tot deze voorlichting in de jaren vòòr het examenjaar. Alsof de voorlichting of het maken van een sectorwerkstuk genoeg is om een juiste keuze te kunnen maken.

Dit is des te meer onverklaarbaar daar je in de praktijk met iedere startkwalificatie, naar iedere vervolgopleiding op het mbo kunt gaan, ongeacht de sector waarin de leerling zijn eindexamen vmbo-tl heeft gedaan.

Voor een serieuze oriëntatie op het mbo zijn de leerlingen in de praktijk dan ook meer afhankelijk van wat de toekomstige mbo school je kan vertellen over de mogelijkheden aldaar, dan dat er iemand op het vmbo is die er naar het gevoel van de leerlingen echt verstand van heeft. Het ideaal zou natuurlijk zijn dat er zowel op de vmbo school tijdens de voorbereiding op de overgang goede rolmodellen en ambassadeurs van het mbo onderwijs onder de leraren zijn, als dat er andersom vertegenwoordigers van het mbo voorlichting komen geven op het vmbo. Het werkt in twee richtingen. Enerzijds is het goed om de voorlichting te krijgen van een vertrouwd iemand van je eigen school, en anderzijds is het inspirerend om een nieuwe persoon als vaandeldrager van jouw mogelijk toekomstige beroep te ontmoeten. Concluderend: het is de uitdaging om het leermeesterschap vanuit de mbo praktijk door de voorlichters, op het juiste moment, met de juiste boodschap binnen de aandacht van de leerling te krijgen.

4.2 De oriëntatie: instrumenten om grip te krijgen op wat je wilt

De oriëntatie op de mogelijke vervolgopleidingen op het mbo vindt in feite in de loop van het hele eindexamenjaar plaats in die zin dat er wordt gewezen op Open Dagen, er beroepskeuzetestjes worden gedaan, en er sectorwerkstukken worden gemaakt. Deze ervaringen staan echter op zichzelf en het lukt nog niet om de impact van deze ervaringen op het niveau te krijgen dat ze ook daadwerkelijk bijdragen aan een duidelijke vorming van een coherent beroepsbeeld. Het is eigenlijk een beetje een loterij of en waar je nou uiteindelijk terecht komt in het mbo doolhof wat je na het examen wacht:

‘Het is een beetje een lucky shot of je goed terecht komt.’

‘Je hebt gewoon geen idee hoe de ene of de andere opleiding zal zijn, laat staan dat je weet wat je moet kiezen.’

Enerzijds is dat misschien niet erg, want leerlingen switchen in het algemeen makkelijk als ze niet op hun plek zitten, maar anderzijds ervaren ze dit ook als jammer en demotiverend.

De verwachting van het gaan naar het mbo kent twee uitersten. Enerzijds vreesden veel leerlingen bij voorbaat de chaos op het MBO, deze reputatie gaat haar overal vooruit. Anderzijds keken veel leerlingen er ook naar uit om naar het mbo te gaan, omdat dan naar hun verwachting het echte leven begint en de beroepspraktijk in werking zal treden. Na vier jaar chillen op het vmbo is menig leerling wel toe aan een grotere uitdaging.

4.3 Van vmbo naar mbo: de toekomst gaat beginnen

Eenmaal aangekomen op het mbo kun je de nieuwe school als ex-vmbo'er verschillend ervaren, volstrekt afhankelijk van de school, de sector, de opleiding en de leraren waar je terecht bent gekomen. Op een groot ROC val je direct in de anonimiteit en ben je sterk op jezelf aangewezen, op een klein ROC of kleine afdeling kan het soms juist meer beschut en aangenamer zijn dan op het rommelige vmbo.

Groot ROC: *'Hier kun je zijn wie je bent, want hier kent nog niemand je.'*

Klein AOC: *'De sfeer alleen al is veel gezelliger hier en we leren ook meer.'*

Hoe het ook zij, eenmaal op het mbo begin je wel vanaf het begin aan je eigen toekomst te werken. Het is beroepsgericht en daarmee wordt de gekozen opleiding meteen concreet. Sommigen zijn de eerste acht weken direct op stage geweest en daardoor zijn ze zichtbaar verbonden met het beroep en de opleiding. Deze leerlingen zien het voor zich waar ze op weg naar toe zijn. Ook de leerlingen die nog geen stage hebben gelopen, maar wel praktijkgericht les krijgen in school, vertonen dezelfde uitstraling. Deze uitstraling zie je overigens nauwelijks op de havo. Het verschil met het toekomstbeeld tussen het mbo en de havo is erg groot.

4.4 Eenmaal op het mbo: Simpel, veel en zelfstandig.

De keerzijde van de medaille is dat je, eenmaal op het mbo begonnen, vaak van een koude kermis thuiskomt wat betreft de uitdaging op onderwijsniveau. Wat er aan inhoudelijke kwaliteiten van de leerlingen wordt gevraagd op het mbo is naar hun eigen idee niet zelden een belediging voor wat ze zelf menen te kunnen.

Een enkele opleiding daargelaten is er in het onderzoek veelvuldig melding gemaakt dat het niveau dat ver onder de maat is:

‘Je wilt niet weten wat ze ons hier soms vragen zo simpel.’

‘Het is hier vaak makkelijker dan op het vmbo!’

‘Ze gaan hier met ons om alsof we kleuters zijn.’

Het is opvallend dat de leerlingen hier pas in tweede instantie over vertellen. Het blijkt dat dit gebrek aan inhoudelijke uitdaging wordt gecompenseerd door de overvloed aan hoeveelheid opdrachten en projecten. Je moet op het mbo namelijk zoveel doen, dat je nauwelijks tijd hebt om erbij stil te staan wat je eigenlijk inhoudelijk aan het leren bent. Dit gebrek aan inhoudelijke uitdaging heeft echter grote invloed op hoe serieus de leerlingen het mbo nemen. Daar waar het onderwijsniveau op het mbo een te grote negatieve rol speelt, is duidelijk sprake van gedemotiveerde leerlingen. Ze voelen zich niet serieus genomen en hun aanvankelijke hoge verwachting van het mbo wordt drastisch naar beneden bijgesteld.

Het werken met competenties is algemeen bekend, maar verschilt sterk in de uitvoering. Bij de ene school werkt het juist bewuste leerlingen in de hand, die weten wat ze leren en waarom ze dit leren. Bij de andere school is het onvoldoende duidelijk wat de bedoeling van het leren van competenties is en ontstaat er irritatie met name over de reflectiecomponent:

‘Dat gedoe met dat je jezelf moet leren kennen duurt soms weken en dan iedere keer hetzelfde. Ik ga toch al een paar jaar met mezelf om. Ik weet wel wie ik ben.’

Bijvoorbeeld ‘Sociale Vaardigheden’ is een vak of competentie dat bij opleidingen als SPW of Onderwijsassistente een grote rol speelt. Tegelijkertijd zijn juist deze leerlingen vaak al gericht op reflectie en feedback. Een te grote en eenzijdige aandacht voor deze competentie ten opzichte van het inhoudelijke aanbod, bijvoorbeeld de psychologie erachter, kan uiterst demotiverend werken. De leerlingen ervaren vaak een onderwaardering voor wat ze eigenlijk al kunnen, in huis hebben en graag verder in zouden groeien.

Op ROC's waar de begeleiding slecht verloopt, is vaak de algehele chaos, met onduidelijke roosters, slechte communicatie en ongeïnteresseerde leraren de oorzaak. Op mbo scholen waar de begeleiding goed verloopt, zijn juist wel een goede organisatie, communicatie en afspraken aan de orde van de dag. De leraren gaan ervoor dat de leerlingen goede professionals worden.

Last van herhaling komt vooral voor bij de talen als de leerlingen een taal hebben gekozen die ze ook op het vmbo hebben gehad.

'Duits is echt heel vermoeiend. Je zit dan met mensen in de klas die al 4 jaar Duits gehad hebben, en met mensen die nog nooit Duits hebben gehad. Maarja, als je horeca doet heb je toch echt Duits nodig. Alleen nu sta ik stil qua ontwikkeling. En stilstand is achteruitgang.'

Er zijn echter ook enkele opleidingen op het mbo die wel pittig zijn voor de ex-vmbo-tl leerlingen:

'Wij doen economie en dat is wel echt moeilijk. We hebben echt wiskunde bijles nodig, maar dat krijgen we niet. We moeten het zelf doen.'

'Waarom zeggen ze niet: Je kunt het wel en we helpen je er wel bij! Wij moeten goed begeleid en gemotiveerd worden, maar zij zijn zelf niet gemotiveerd om ons te motiveren.'

Kader 6: De leraar die voor jou door het vuur gaat en jij dus ook voor hem.

Leraar Anton – Commerciële Economie: de leraar die voor jou gaat.

- Wij hebben gastcollege gehad van Anton. Hij is naar ons VMBO gekomen.
- Wij hebben Anton gezien op de Open Dag van deze school. Hij heeft alles over het beroep verteld.
- Wij hebben met Anton kennis gemaakt op een intake hier op school na het eindexamen. Hij heeft toen mij en mijn vader een paar uur door de school geleid en alles verteld en laten zien. Toen wist ik 't zeker.
- Wij hebben ook een proefles meegelopen. Gewoon in de klas zitten, maar dat helpt wel!
- Bij de intake om hier op school te komen, moesten we een presentatie geven over ons zelf. Iedereen deed het op zijn/haar eigen manier.
- Anton beoordeelde deze presentatie op 'willen' en 'kunnen'. Het 'willen' was bij mij niet zo hoog, maar dat gaat nu steeds beter.
- Anton en Els komen zelf uit het vak. Ze hebben het ook echt zelf meegemaakt. Hun verhalen zijn echt. Ze zijn meester in het onderwerp.
- De introductieweek was ook echt te gek, we moesten meteen de straat op om te gaan onderhandelen en spullen te kopen en verkopen. Daar hebben we deze paarse bank aan overgehouden, die we voor 2,5 euro hebben gekocht en dat is nu de bank van onze klas.

5. Wat is de rol van LOB: hoe moet je aan LOB sleutelen ter bevordering van de overgang?

5.1 Algemeen

Tijdens de groepsgesprekken is het duidelijk geworden dat een goede LOB een belangrijke rol speelt voor de kwaliteit van de overgang van vmbo-tl naar havo of mbo. Tegelijkertijd kunnen de resultaten van de inspanningen nog verder worden versterkt door meer aandacht te hebben voor de persoonlijke begeleiding die gepaard gaat met de inspanningen. Het proces van Loopbaan Oriëntatie en Begeleiding wordt gekenmerkt door een waaier aan initiatieven en instrumenten. Het is duidelijk dat er van alles beschikbaar en in de aanbieding is om de leerling te helpen bij zijn keuze voor de vervolgopleiding. De oriëntatie is vooral ingericht op het mbo onderwijs met een praktijkgerichte werkwijze. De duizenden opties waaruit gekozen kan worden op het mbo leidt eerder tot dwaling dan tot duiding van de mogelijkheden. In het algemeen ervaren de leerlingen de leeftijd van 15 à 16 jaar om te kiezen als veel te jong om al de juiste keuze te kunnen maken. Het is dan ook vaak een beetje gokken en dan maar zien waar je terecht komt.

5.2 Hoe verloopt de voorlichting?

De voorlichting vindt plaats op verschillende niveaus:

1. Niveau in de klas: de leraar/mentor begeleidt de leerlingen bij de oriëntatie tijdens de reguliere les.
2. Niveau van combinatie in en buiten de klas: leerlingen maken een sectorwerkstuk buiten de school en presenteren dit in de klas.
3. Niveau buiten de klas: de decaan is een uitvalsbasis voor hen die echt helemaal geen idee hebben wat ze moeten kiezen.
4. Niveau buiten de klas: het maken van beroepskeuzetesten.
5. Niveau buiten de school: Open Dagen, Beroepenmarkt in het 3^e jaar, snuffelstages, maatschappelijke stages, een dag meelopen met het vervolgonderwijs.

5.3 Begeleiding door docenten, mentoren en decanen

De begeleiding op het vmbo vindt zeker plaats, maar wordt meestal niet als heel effectief ervaren. De percepties van de leerlingen hierover lopen hierover uiteen:

- *‘Ze vertellen wel dingen maar dat vergeet je gelijk weer’*
- *‘Ze vragen in het laatste jaar wel steeds: “heb je al een andere school?” en als je ‘ja’ zegt is het goed.’*
- *‘Ze ontmoedigen keuze voor havo: ga maar liever naar het mbo.’*
- *‘Ze zeggen: ‘Wat wil je worden? Ga maar naar het ROC.’ Dit geeft het gevoel alsof je een stuk vuil bent waar ze graag vanaf willen.’*
- *‘Je bent wat er tegen je gezegd wordt.’*

Waar het wel goed gaat:

- *‘Mijn decaan heeft alle tijd voor me genomen. Maar ik wist dan ook al precies wat ik wilde gaan doen.’*

De beste begeleiding bestaat uit contact met een persoon die er echt voor je is en het vermogen heeft zich echt even in je te verdiepen en met wie je goed contact kunt hebben. Dit kan een gesprekje van 10 minuten betekenen, een halve dag kennismaken of gedurende het jaar meerdere malen naar behoefte. De regel is: zoveel leerlingen, zoveel onderwijzers, zoveel varianten. In het ene geval is het de decaan op het vmbo die eruit springt, in het andere geval de mentor van het mbo die gastles komt geven, en in het volgende geval is het de coördinator van de havo die jou vol vertrouwen adviseert dat je de havo echt wel kunt halen. De aard van de begeleidende leraar, mentor, decaan, voorlichter etc. bepaalt de kwaliteit van het oriëntatieproces voor de leerling. Deze voorlichter weet op de juiste wijze gebruik te maken van alle instrumenten die hij tot zijn beschikking heeft. Van beroepskeuzetesten tot Open Dagen, van sectorwerkstukken tot snuffelstages en van oriëntatiegesprekken tot boekjes en brochures.

- *‘Een gedemotiveerde leerling kàn geen goede keuze maken.’*

Leerlingen verwachten dat ze gemotiveerd worden door hun docenten, mentoren en decanen. Ze vinden dit de normaalste zaak van de wereld, ook al is de praktijk meestal niet zo. Je moet nou eenmaal een goed voorbeeld hebben, dat je kunt volgen.

Als niemand fungeert als richtingaanwijzer met bijbehorend enthousiasme, dan weet je gewoon niet welke kant je op moet rennen, zo is de leerlingenervaring.

5.4 Beroepskeuzetesten

De beroepskeuzetesten worden op drie manieren beleefd:

1. Vooraf: het idee dat je een test kan doen die dan een uitslag geeft over wie je bent, wat je kan en wat je zou kunnen kiezen als beroep, genereert hoge verwachtingen.
2. Tijdens: door het aanklikken van allerlei, hoewel vaak onnozele vragen, wordt toch innerlijk een oriëntatieproces doorlopen.
3. Na afloop: het resultaat van deze testen is echter vrijwel altijd teleurstellend. Soms doe je daardoor wel tien of twintig testjes achter elkaar en regelmatig blijkt dan dat je steeds een andere uitslag hebt. Dat kun je natuurlijk niet serieus nemen, terwijl je jezelf wel graag serieus neemt als je er dan toch over na moet denken wat je later na het examen wilt gaan doen.

➤ *‘De vragen zijn vaak extreem infantiel.’*

Ook hier geldt dat zonder persoonlijke begeleiding, terugkoppeling en inhoudelijke feedback over de mogelijkheden van de uitslag van de beroepskeuzetest, het nut van dit instrument zeer beperkt blijft.

5.5 Open Dagen, Beroepenmarkten en informatieavonden

De Open Dagen hebben eigenlijk alleen zin als je er voorbereid naar toe gaat. Je moet een beetje weten wat er te halen valt en hoe je je wegwijs moet maken in het oerwoud van lachende, blijde stands die er allemaal hetzelfde uitzien. Als je deze voorbereiding mist, wat negen van de tien keer het geval is, dan loop je eigenlijk als een zombie rond op zo'n Open Dag of Beroepenmarkt. Alles is hetzelfde en iedereen zegt dat deze opleiding of richting de leukste en de beste is.

➤ *‘Je gaat je daar snel heel erg leeg voelen en weet je niet hoe gauw je daar weer weg moet komen.’*

Ook zien de leerlingen die op dezelfde school zijn gebleven de Open Dag op hun eigen school vaak als een farce.

- *‘Open Dagen zijn best schijnheilig. Ja, gaan ze opeens grote plantenbakken neerzetten die er anders nooit staan.’*
- *‘Ik zei nog tegen mijn ouders, je hoeft echt niet naar de Ouderavond te gaan van mijn school, want ze gaan je toch dingen vertellen die niet waar zijn. En ja hoor, dat was precies wat gebeurde... ”Jee, wat een goeie school zit jij op!” ’*
- *‘Het zou goed zijn om samen met de hele klas naar een Open Dag te gaan. Dan kun je ’t er van tevoren en daarna nog eens over hebben.’*
- *‘Ik ben wel naar een informatieavond geweest en daar waren leraren, mentoren en leerlingen aanwezig. Dat was wel supergoed!’*

Een beroepenmarkt op één van de scholen heeft in het derde leerjaar echter wel goede herinneringen achter gelaten. Dit had alles te maken met het feit dat de leerlingen op deze plek allerlei beroepen terplekke zelf konden doen en oefenen zoals bijvoorbeeld een auto lassen. Er werden demo's gegeven en vervolgens konden ze het proberen. Dat heeft wel indruk gemaakt.

5.6 Praktijkervaringen: Snuffel- en Maatschappelijke stages

De herinneringen aan de Snuffelstages en Maatschappelijke stages zijn behoorlijk weggezakt bij de leerlingen. Spontaan kunnen ze zich er weinig van herinneren, maar geholpen door de vraag borrelen er wat verhalen op. De één heeft bejaarden geholpen, de ander heeft een week bij een uitgeverij meegelopen. De stages geven je zeker wel een eerste indruk hoe het is om in de praktijk te werken. De leerlingen krijgen op enig moment te horen dat ze verwacht worden een stage te lopen. Zij die de stage zelf moesten regelen hebben hier juist van geleerd om zelfstandig iets aan te pakken; dit in tegenstelling van de leerlingen die een stageadres van school hebben opgekregen. Wat er echter aan ontbreekt is een levendige voorbereiding en nabespreking op school. Zo wordt alles op alles gezet dat iedereen op snuffel of maatschappelijke stage kan gaan, en dat is al een hele klus. Als dat gelukt is, is er geen aandacht, tijd en energie meer over voor vragen als ‘Wat heb ik hier eigenlijk aan gehad?’ ‘Wat heb ik hiervan geleerd?’ ‘Wat zegt dit over mijn toekomstige beroepskeuze?’ etc.

- *Op snuffelstage kun je leren wat je wel en niet wilt.’*

- *Snuffelstages worden niet echt gemotiveerd gebracht. Je vraagt je af waarom je het eigenlijk moet doen.'*

5.7 Meeloopdagen

In de ogen van de leerlingen is het zelf meelopen bij uitstek het beste middel om erachter te komen of je geschikt bent voor een bepaalde opleiding of voor de havo. Je eigen beleven en ervaren wegen zwaarder dan alles wat indirect plaatsvindt.

- *'Zo kun je de sfeer proeven en ervaren of het iets voor jou is.'*
- *'Anders blijft het toch maar een vaag idee.'*
- *'Je stelt je er in je hoofd toch iets anders bij voor dan wanneer je het in de praktijk meemaakt.'*

Kader 7: Perceptie LOB leerlingen

Perceptie LOB leerlingen:

- *'Eindeloos testjes invullen tot er iets uit komt wat je wel aanspreekt'*
- *'Wat heb je nou aan informatie zonder motivatie.'*
- *'Je doet gewoon wat, want je kan toch niet weten of het iets voor je is'*
- *'Je gaat waar je vrienden gaan.'*

Slotevaluatie

Hoe verloopt het oriëntatieproces vanuit de leerlingen?

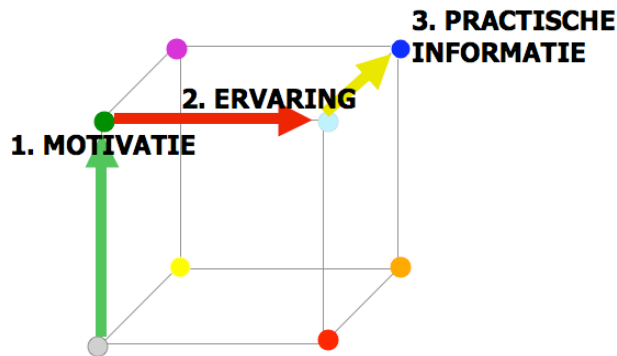
Er bestaan in ieder proces of situatie drie hoofddimensies: Hoofd, Hart en Handen. Ook bekend als Kennis, Houding en Vaardigheden. In de jongerencultuur is alles wat bestaat en wat de moeite waard is een resultaat van 'respect' en 'gezelligheid'. In het onderwijs betekent dit dat Kennis, Houding en Vaardigheden moeten zijn doordrenkt van respect en gezelligheid, als randvoorwaarde voor ieder vruchtbaar leerproces.

In het zelfbeeld van de leerlingen op puberleeftijd blijkt altijd weer -en heel sterk ook in dit onderzoek- dat zij het meest uit zijn op het antwoord op de vraag van het hart: *'Hoe voelt het van binnen en ben ik daarin aan het groeien?'*. De tweede vraag die daarop volgt is: *'wat kan ik beleven en ervaren?'*. De noodzakelijke kennis die daarbijwordt pas interessant naar gelang de eerste twee vragen steeds duidelijker worden beantwoord. Dan pas groeit de begeerte naar kennis.

De Jongerencultuur:

Het orientatieproces

Wat de jongeren betreft worden deze drie dimensies toegepast in de volgende 3 stappen:

Stap 1: de leerling moet eerst zichzelf motiveren, dan wel gemotiveerd worden om zich überhaupt te kunnen verbinden met de toekomst. In de praktijk wordt dit voor een belangrijk deel bepaald doordat er iemand is die het iets kan schelen hoe het met de leerling gaat en verder zal gaan na de school. De leerling is op zoek naar dingen die hem gevoelsmatig aanspreken, zodat hij het gevoel kan hebben van binnen te kunnen groeien.

Stap 2: de leerling heeft door de juiste motivatie zin gekregen om de toekomst en de opleidingsmogelijkheden daarin te ervaren. Hij zoekt naar leermomenten en leersituaties om deze ervaring te kunnen verkrijgen. Vanuit het gevoel van binnen te groeien gaat de leerling op zoek naar ervaringen die daar wel of juist niet inhoud aan geven.

Stap 3: Als de leerling de ervaring krijgt van 'Yes, dit gaat over mij!' heeft hij vervolgens de begeerte daar ook alles over te weten. Vragen als 'Waar?' 'Wanneer?' en 'Wat leer ik daar?' en 'Wat kan ik daarmee?' dienen zich nu aan. En daar waar nu met aandacht en juistheid deze antwoorden tot de leerling komen, zal hij ze vele malen makkelijker onthouden, dan lettertjes in de voorlichting van een brochure.

Dit verklaart ook het gegeven dat veel goed bedoelde initiatieven op het gebied van informatievoorziening tijdens de voorlichting door de leerling worden afgekeurd als 'daar heb je dus niks aan'.

Veel voorlichting berust op het principe van:

- 'geef ze voldoende informatie zodat zij een keuze kunnen maken'

Maar de leerlingen staan pas open voor informatie als zij qua persoonlijke ontwikkeling in ervaring daar aan toe zijn als sluitstuk van hun eigen groeiproces.

In een schema samengevat zijn is de begeleiding en voorlichting een drietrapsproces:

1. Motivatie	2. Ervaring	3. Informatie
Vertrouwen geven aan de leerling: Individuele motivatie	Zelf het vervolgonderwijs meemaken.	De juiste info op het juiste moment.
Resultaat: De gelukkige leerling	Resultaat: De leerling in actie	Resultaat: De geïnformeerde leerling.
Sleutelvraag: Wie ben jij?	Sleutelvraag: Wat heb jij nodig?	Sleutelvraag: Wat wil je weten?

De eerste trap gaat dus over de motivatie van de leerling: laat de leerling zijn eigen kwaliteiten en eigenschappen ontdekken zodat zijn motivatie kan groeien.

De tweede trap zorgt ervoor dat de leerling kan ervaren hoe de dingen waar zijn hart naar uit gaat in de praktijk echt zijn.

En pas bij de derde trap wil de leerling graag alles weten wat erover te weten valt.

Bijlage: - vragenlijst

Concept Checklist VO-Raad

A. Actualiteit: kennismaking, hoe is het nu hier op school (korte introductie waarin de leerlingen kunnen vertellen wat hen nu bezig houdt)

- vrienden
- leraren
- lesprogramma
- organisatie
- gebouw, kantine, etc.

B. Beeld: hoe is het hier op school in vergelijking met de VMBO school waar je vandaan komt (dit deel vloeit over van deel A, en is meer abstraherend, evaluerend. Het brengt niet alleen 'the big picture' in kaart, maar biedt ook het perspectief op de eigen belevingswerkelijkheid waaruit de latere vragen samenhangend kunnen worden beantwoord.)

- Hoe was het toen je hier op school kwam?
- Wat waren de opvallende verschillen met het VMBO?
- En wat waren de overeenkomsten?
- Wat doe je op deze school allemaal?
- Waar gaat het om op deze school?
- En hoe is aansluiting met het VMBO waar je eerst was?

C. Historie: hoe is het zo gegaan dat je van het VMBO hier terecht kwam?

- Hoe was het vroeger, op het VMBO?
- Hoe heb je vanuit het VMBO deze school leren kennen:
 - voorlichting en informatie vanuit het VMBO
 - coaching en begeleiding op het VMBO
 - het leren kennen van je eigen kwaliteiten op het VMBO
 - hoe heb je de aansluiting ervaren op het niveau van kennis, en op het niveau van cultuur?
- Welke rol heeft je huidige school MBO/HAVO school daarbij gespeeld:
 - voorlichting op het VMBO
 - open dagen op MBO/HAVO
 - proeflessen op MBO/HAVO
 - gesprekken met leraren/coaches van MBO/HAVO
- Hoe ben je tot de keuze van deze school gekomen?

- En welke rol speelden daarbij:
 - vrienden
 - ouders
 - leraren/coaches VMBO
 - algemene informatie, Internet, brochures, etc.
 - voorlichting MBO/HAVO:
 - op het VMBO
 - op MBO/HAVO
- Wat verwachtte je ervan voordat je naar deze school HAVO/MBO ging?
- En hoe is dat in de praktijk uitgekapt:
 - algemeen spontaan? En wat betreft:
 - lesprogramma
 - organisatie
 - discipline, zelfstandig werken
 - leraren
 - coaching en begeleiding
 - schoolcultuur, hoe ga je met elkaar om, en met de leraren

D. Toekomst

- Hoe gaat het nu verder met je op deze school?
- Als je nu terug kijkt: wat heb je gemist in de voorbereidingen om op deze school te komen?
- Hoe zo het beter kunnen voor de toekomst, wat betreft:
 - Voorlichting op het VMBO?
 - Coaching en begeleiding op het VMBO?
 - Voorlichting door MBO/HAVO?
 - Coaching en begeleiding door MBO/HAVO?
 - De aansluiting VMBO naar MBO/HAVO qua
 - Begeleiding
 - Hoe je kan kiezen
 - Lesprogramma
 - Werkwijze op school
 - Schoolcultuur, hoe ga je met elkaar om

E. Conclusie

Samenvattend: wat is je belangrijkste conclusie, hoe zou het ideaal voor de leerlingen van de toekomst wat betreft:

- Coaching en begeleiding op VMBO en op MBO/HAVO
- De overgang van de ene naar de andere school